

Anna Ksiontek
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

WPŁYW ISLAMU NA PRZYSTOSOWANIE MUZUŁMANÓW W SPOŁECZEŃSTWIE POLSKIM. TRANSFORMACJA RELIGIJNOŚCI SAUDYJCZYKÓW

ABSTRAKT

Nasilenie procesu globalizacji, czego egzemplifikacją jest wzrost liczby muzułmanów na terenach państwa polskiego, stało się główną przyczyną badania dotyczącego przystosowania społecznego oraz religijności imigrantów. Z socjologicznego punktu widzenia interesujący okazuje się być wpływ norm religijnych na przystosowania społeczne w Polsce, w szczególności kiedy mowa jest o religiach ekspansywnych, do jakich niewątpliwie należy islam. Biorąc pod uwagę opisane mechanizmy, w listopadzie 2013 r. zostały przeprowadzone badania na przykładzie obywateli Arabii Saudyjskiej.

Słowa kluczowe: religijność, przystosowanie społeczne, islam, Arabia Saudyjska

ABSTRACT

The intensification of globalization, which increases the number of Muslims in Poland was a reason to perform the research about social adaptation and religiosity of immigrants. From the sociological point of view, it is interesting to describe the influence of religious norms on social adaptation, especially when we are describing the expansive religions, which undoubtedly is Islam. Taking the above into consideration, in November 2013, the research has been performed on Saudi Arabian citizens.

Keywords: religiosity, social adaptation, immigrants, Islam, Saudi Arabia.

Wprowadzenie

Od wieków istnieją nieporozumienia, a nawet zaniedbania w dialogu dwóch największych religii świata – chrześcijaństwa i islamu. W praktyce bowiem nie powinien on opierać się na arbitralnym zbliżeniu bądź rudymencie pamięci o dziejach historycznych. Muzułmanie zamieszkujący terytorium Polski spotykają się z zupełnie inną rzeczywistością zarówno na płaszczyźnie społecznej, kulturowej, politycznej, jak i religijnej. Wierni wyznawcy islamu częstokroć budują swoją tożsamość zgodnie z zasadami Koranu, który kontroluje każdy aspekt ich życia. Nie budzi zatem wątpliwości, że wspólna deliberacja może przybierać niekiedy postać dywergencji, tym bardziej że Europa XXI wieku nadal zmagą się z przeciwnościami natury społecznej, kulturowej oraz religijnej. Niniejszy raport jest socjologiczną analizą zjawiska przystosowania społecznego wśród muzułmanów zamieszkujących terytorium Polski. Badania własne zrealizowano w 2013 r. na próbie studentów uniwersytetów medycznych pochodzących z Arabii Saudyjskiej.

Metodologia

W badaniu posłużono się metodą jakościową. Wybrany narzędziem jest wywiad indywidualny, jawny, częściowo standaryzowany, co pozwoliło – z jednej strony – na dogłębne

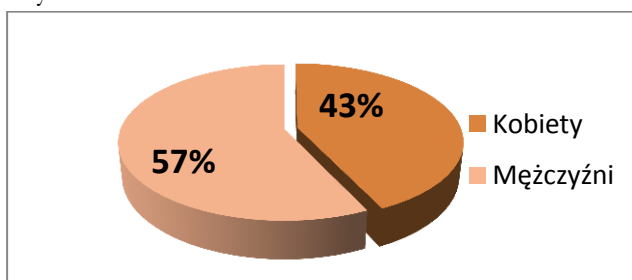
zebranie informacji, z drugiej – na ujednoczenie danych. Scenariusz wywiadu zawiera 6 głównych części: reorientacja psychologiczna; integracja; akomodacja; asymilacja; religia oraz metryczka. Do powyższych bloków tematycznych zostały dobrane odpowiednie wskaźniki, umożliwiające określenie poziomu poszczególnych mechanizmów.

Pierwszy z nich – reorientacja psychologiczna – zawierał m.in. następujące wskaźniki: poziom wiedzy dotyczący Polski przed emigracją, motyw wyboru państwa polskiego jako celu emigracji oraz aktualny poziom znajomości kultury i historii Polski. Wskaźniki użyte do zbadania integracji to m.in.: poziom znajomości języka polskiego, narodowości osób, z którymi badany spędza wolny czas oraz częstotliwość kontaktów ze społeczeństwem przyjmującym. Z kolei zestaw pytań odnoszący się do akomodacji zawierał zagadnienia dotyczące częstotliwości kontaktów z rodziną oraz przyjaciółmi zamieszkującymi tereny Arabii Saudyjskiej, sposób spędzania wolnego czasu oraz poziom atrakcyjności zachowań Polaków. W kolejnej części – asymilacji – zostały użyte następujące wskaźniki: opinia nt. stałego pobytu w Polsce po zakończeniu studiów, opinia nt. zawarcia związku małżeńskiego z obywatelką Polski bądź tymczasowego związku małżeńskiego oraz uczestnictwo w polskich organizacjach. Religijność muzułmanów zbadano za pomocą pytań dotyczących autodeklaracji wiary, częstotliwości praktyk religijnych i przeszkód w ich realizacji, spożywania alkoholu, wieprzowiny i żywności pochodzącej z uboju rytualnego.

Próba badawcza składa się z 30 muzułmanów – obywateli Arabii Saudyjskiej. Obywatele imperium islamu są w mniemaniu badacza najtrafniejszą próbą badawczą, gdyż możliwe jest ukazanie kontrastu pomiędzy stylem życia Saudyjczyków oraz Polaków, zarówno w aspekcie społecznym, jak i religijnym. Aż 650 obywateli Arabii Saudyjskiej studiuje w Polsce na uniwersytetach medycznych, a ubiegłe 4 lata wskazują na znaczny wzrost ich zainteresowania polskimi uczelniami – jest to wskaźnik sięgający niemalże 300%. W związku z powyższym, przeprowadzono badania częściowe, a dobór próby miał charakter celowy, z uwzględnieniem proporcji w stosunku do populacji, tj. płci, typu wyznawanej religii, roku studiów oraz miejsca rezydencji. Szczegółowa struktura badanej populacji przedstawia się w następujący sposób:

1) Podział ze względu na płeć:

Wykres 1. Płeć.

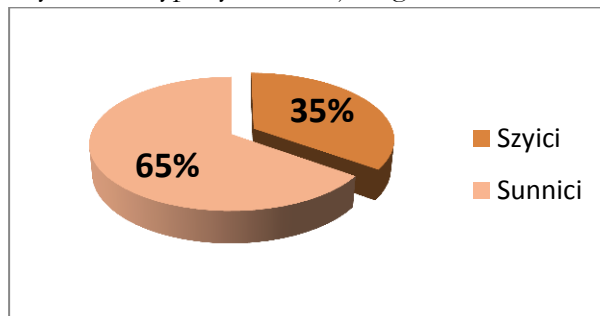

Źródło: Opracowanie własne.

Większość obywateli Arabii Saudyjskiej studiujących na uniwersytetach medycznych to mężczyźni (57%), natomiast kobiety stanowią 43% badanej populacji. Powyższy rozkład może być implikacją zasad, które panują w Królestwie Arabii Saudyjskiej, a wywodzą się z norm kulturowych oraz religijnych. Mianowicie muzułmańskie kobiety podczas dłuższego pobytu poza granicami kraju powinny posiadać własnego opiekuna płci męskiej, którego rolę może przybrać brat, ojciec lub mąż.

2) Podział ze względu na typ wyznawanej religii:

Wykres 2. Typ wyznawanej religii.

Źródło: Opracowanie własne.

Większość badanych Saudyjczyków (65%) wywodzi się z odłamu sunnickiego, co zdaje się być rzeczą oczywistą, gdyż dominującym wyznaniem w Arabii Saudyjskiej jest islam sunnicki.

3) Podział ze względu na miejsce rezydencji:

Próba badawcza składa się ze studentów zamieszkujących w miastach, które skupiają największą liczbę obywateli Arabii Saudyjskiej, tj.: Warszawa, Gdańsk, Olsztyn, Lublin oraz Łódź. Z każdej z podanych lokalizacji wybrano 6 osób studiujących na uniwersytetach medycznych, biorących udział w 6-letnim programie naukowym.

Obraz Saudyjczyka w rzeczywistości emigracyjnej

Należy zaznaczyć, że wszyscy badani zadeklarowali wiarę w jedyne Boga Allaha oraz proroka Muhammada. Jednocześnie każdy z nich uznaje Koran za pismo święte, a wszelkie reguły islamu za prawdziwe. Owa kompleksowość zaciera się podczas analizy praktyk religijnych studentów. Zdecydowana większość modli się nieregularnie, przy czym żadna z osób nie zadeklarowała całkowitego braku modlitwy w życiu codziennym. Warto zaznaczyć w tym miejscu różnicę pomiędzy częstotliwością modlitwy kobiet i mężczyzn, gdyż wszystkie badane studentki modlą się 5 razy dziennie, natomiast modlitwa większości studentów płci męskiej cechuje się nieregularnością. Biorąc pod uwagę instytucjonalną formę religii, czyli piątkowe modlitwy w meczetach lub centrach kulturowych islamu, obraz religijności muzułmanów przybiera inny charakter. Studenci preferują modlitwy wśród grona własnych znajomych, a jeden z głównych powodów doskonale oddaje następująca wypowiedź:

Raczej modlimy się w piątki w gronie przyjaciół. My – Saudyjczycy mamy własne przyzwyczajenia. Jak również, szczerze mówiąc, jest trochę inaczej z szyitami i sunnitami. Proszę sobie wyobrazić, że immam – nasz przywódca Duchowy – jest Syryjczykiem, co oznacza, że ma inny sposób modlitwy niż My w Arabii Saudyjskiej [M, 24, Warszawa]¹.

Badani studenci co roku obchodzą post w miesiącu Ramadan, powstrzymując się od spożywania pokarmu i napojów od wschodu do zachodu słońca. Problem dotyczący postu w warunkach polskich polega na tym, że czas pomiędzy cyklami wschodu i zachodu słońca jest

¹ Wyjaśnienie oznaczeń: K – kobieta, M – mężczyzna; liczba oznacza wiek respondenta.

w Polsce o wiele dłuższy niż w Arabii Saudyjskiej. Trudności związane z miesiącem Ramadan egzemplifikuje następujący fragment narracji:

Zazwyczaj w trakcie Ramadanu wracamy do Arabii Saudyjskiej. Proszę sobie wyobrazić, że tutaj musielibyśmy pościć około 19 godzin, co u nas skrócone jest do około 8 godzin. Problem jest też taki, że styl życia tutaj w Polsce odbiega od stylu życia podczas Ramadanu w Arabii Saudyjskiej. Na przykład u nas nikt nie pracuje w ciągu dnia przez miesiąc, a tutaj? Jak mogłabym uczyć się, czy mieć egzaminy. Ponadto nie ma tu mojej rodziny [K, 20, Lublin].

Kolejny aspekt religijności wyznaczony przez przestrzeganie zasad islamu sprowadzany jest zazwyczaj do zakazu spożywania alkoholu oraz wieprzowiny. Podobnie jak w przypadku modlitwy wszystkie Saudyjki przestrzegają owych zakazów. Co więcej nawet przebywanie w otoczeniu, gdzie serwowany jest alkohol jest dla muzułmanek grzechem, w konsekwencji starają się one unikać owych miejsc. Z kolei część mężczyzn bierze udział w tzw. nocnym życiu miasta, gdzie spożywają alkohol i uczestniczą w imprezach klubowych, co również jest zabronione przez religię islamu:

Ja spożywam alkohol. Wiem, że robię źle, wiem, że jest to zabronione, ale tutaj jest takie życie. Zresztą, kiedy wrócę do Arabii Saudyjskiej, nie będę mieć okazji na picie. Wie Pani, ile kosztuje alkohol w Arabii Saudyjskiej? Często około 2 000 złotych. A wie Pani, jaka jest kara za jego spożywanie? Często jest to więzienie. Tutaj czuje się wolny. Poza tym, my nie możemy spotykać się z kobietami u nas w kraju. Myślę, że nie jest to dobre. Dobrze jest czasem wyjść do klubu, poprzębywać w towarzystwie mieszanym [M, 21, Łódź].

Studenci nie spożywają wieprzowiny, natomiast trudności sprawia dostęp do żywności pochodzącej z rytualnego uboju, gdyż sklepy z żywnością *halal* mieszczą się jedynie w Warszawie oraz Gdańsku. Wielu Saudyjczyków nie stosuje zatem reguły dotyczącej uboju rytualnego, jednakże niektórzy z nich znajdują sposoby na powstały problem:

*Ja na przykład jeżdżę do Gdańska i kupuję na zapas. Moja koleżanka natomiast nie je w ogóle mięsa, tylko co weekend jeździ do miejsc, gdzie może kupić żywność *halal*. Często jest też tak, że w niektórych arabskich restauracjach możemy zjeść mięso *halal*, ale kto by się żywił trzy razy dziennie w restauracjach?*

Analizując moralność zewnętrzną muzułmanów, a precyzyjniej, muzułmańskich kobiet, najlepiej odzwierciedlają ów aspekt poniższe fotografie, na których kobiety pomimo różnic w ubiorze w Arabii Saudyjskiej i Polsce stosują się do nakazów islamu dotyczących poprawnej etykiety moralnej:

Rysunek 1. Ubiór kobiety w Arabii Saudyjskiej

Źródło: wiadomości.wp.pl; fot. AFP/Hassan Ammar.

Rysunek 2. Ubiór muzułmanek w Polsce

Źródło: Hussain Al.-Zayer, Dni Arabskie na Uniwersytecie Medycznym w Olsztynie.

Dokonana powyżej próba określenia religijności badanych muzułmanów, opierająca się na głównych założeniach islamu, przede wszystkim ukazała różnorodność w stopniu religijności ze względu chociażby na płeć studentów. Wyraźnie uwidocznione zostały również trudności w odbywaniu praktyk religijnych przez Saudyjczyków.

Przystosowanie społeczne Saudyjczyków

Należy zaznaczyć, że Saudyjczycy nie posiadają wysokiego poziomu wiedzy na temat polskiej historii czy kultury. Znajomość wydarzeń historycznych sprowadza się do informacji na temat drugiej wojny światowej, aczkolwiek nie jest to wiedza pełna. Polska kultura dla badanych muzułmanów kojarzy się zazwyczaj jedynie z pierogami oraz wódką. Co więcej, studenci, pomimo opłacanego kursu języka polskiego przez Królestwo Arabii Saudyjskiej, nie posługują się w tym języku, uważając go za bezużyteczny poza granicami Polski.

Saudyjczycy posiadają częsty kontakt z rodziną i znajomymi zamieszkałymi w Arabii Saudyjskiej. Natomiast nie utrzymują oni stałego kontaktu z obywatelami Polski, preferując spędzanie wolnego czasu ze swoimi rodakami. Jedynie mężczyźni posiadają kontakt z Polkami, wskazując tym samym na niechęć utrzymywania relacji z mężczyznami polskiego pochodzenia. Powodem takich wyborów jest według badanych rasizm Polaków:

My nawet gdybyśmy chcieli spędzać swój wolny czas z Polakami, to czasami nie ma takiej możliwości... bo tylko z dziewczynami, a ja nie chciałbym spędzać zbyt dużo czasu z kobietami, bo ja mam swoją narzeczoną w Arabii Saudyjskiej. Bo Polacy, mam tu na myśli mężczyzn, to tylko „dresiarą” i są zazdrośni może troszkę o nas. Mam na myśli... jak mój kolega, który ma świetne ubrania, jest bogaty i idzie ze swoją ładną dziewczyną, która jest Polką, to „dresiarą” od razu ma jakiś problem i pytają się tylko mojego kolegi: „Masz problem brudas?”. Hahaha, to ich typowa zaczepka, śmieszne. [M, 20, Gdańsk]

Innym często pojawiającym się w wypowiedziach badanych powodem braku kontaktu z Polakami jest wewnętrzna niechęć samych Saudyjczyków:

Czasami, jak idę ze swoją koleżanką, która jest z Polski, to... nie wiem, czy dobrego określenia użyję do opisanie tej sytuacji, ale hmmm... wstydzę się. Mam na myśli jej ubiór, np. krótką spódniczka, albo duży dekolt. Akurat to mnie denerwuje. Szczególnie jak np. idą dziewczyny muzułmanki i patrzą na mnie źle, że ja jestem zły i zadają się, jak by to ująć... hmmm... z dziewczyną lekkich obyczajów. Również śmiech innej mojej koleżanki w miejscu publicznym... może i jestem konserwatywny pod tym względem, ale kobieta powinna się umieć zachować w miejscu publicznym. [M, 22, Olsztyn]

Większość badanych studentów nie zawiera związków z obywatelami polskimi. Poniższa wypowiedź ukazuje główną przyczynę artykułowaną wśród badanych:

Tutaj to jest inny świat, Pani myśli, że ja bym przedstawił u siebie taką dziewczynę? [...] Jaka? A taką, która nie jest muzułmanką, która chodzi do klubów i spotyka się z wieloma mężczyznami. Pani się chyba domyśla, jak my nazywamy takiego typu kobiety, z całym szacunkiem dla Polek oczywiście. Nie wszystkie są takie. [...] Moja żona to musi być dobra kobieta, szanująca się, która nie przyniesie mi wstydu w rodzinie. [M, 26, Warszawa]

Warto zaznaczyć, że kobiety nie mają prawa wstępowania w związki partnerskie z niemuzułmanami. Tylko jeden mężczyzna przyznaje, że jest w długotrwałym związku z Polką, przy czym dodaje, że powinna ona odznaczać się określonymi cechami:

Moja kobieta interesuje się islamem, nie chodzi po nocy po klubach, spędza czas ze mną. Hmm... taką kobietę mógłbym przedstawić swojej rodzinie, ale na razie się boję, bo ona nie jest z mojego kręgu kulturowego. Hehe... tak, to śmieszne, jestem dorosłym mężczyzną a nie mogę wybierać sam. Ale jak już zacznę poważne, dorosłe życie wtedy przedstawię swoją dziewczynę i zalegalizuje związek, daj Bóg. Nie ukrywam, będzie to bardzo trudne [M, 24, Warszawa].

Saudyjczycy nie wyrażają również zainteresowania pozostaniem w Polsce po zakończeniu studiów. Powodów jest wiele:

Ludzie się upijają, kobiety są nieczyste, mężczyźni tylko to wykorzystują. A jeszcze, co najgorsze, one uwodzą naszych braci, mężów! Daj Bóg, że to się zmieni. Już są oznaki Apokalipsy! [K, 19, Olsztyn]

Tutaj nie będę mógł żyć na takim poziomie, jakim bym chciał. Mało płacą w Polsce. [M, 22, Warszawa]

Nie pasuję do tego stylu bycia. [K, 23, Gdańsk]

Tutaj nawet nie ma dostępu do żywności halal. [M, 19, Łódź]

Nie znajdę tutaj kobiety, z którą mógłbym wziąć ślub. [M, 20, Warszawa]

Wnioski

Zarysowany powyżej obraz obywateli Arabii Saudyjskiej w rzeczywistości emigracyjnej weryfikuje realny wpływ norm religijnych na procesy przystosowania społecznego. Opisywana grupa studentów dostarczyła materiału empirycznego, który potwierdza, że normy religijne mają wpływ na przystosowanie muzułmanów w społeczeństwie polskim. Osoby o niższym poziomie religijności to zarazem muzułmanie o wyższym stopniu przystosowania społecznego.

Okazuje się bowiem, że większość badanych studentów to muzułmanie o typie religijnym, czyli wierni wyznawcy Allaha, którzy przestrzegają zasad zapisanych w Koranie. Ta grupa Saudyjczyków plasuje się na pierwszym etapie przystosowania społecznego – reorientacji psychologicznej. Nie porozumiewają się oni w języku polskim, nie wyrażają chęci utrzymywania kontaktów ze społeczeństwem przyjmującym oraz negują zachowania Polaków. Obserwowana jest również zależność mówiąca o tym, że im częstszy kontakt studentów ze znajomymi zamieszkującymi tereny Arabii Saudyjskiej, tym niższy poziom przystosowania społecznego w Polsce.

Z kolei studenci, których cechuje niższy poziom religijności – tzw. muzułmanie kulturowi – posiadają zachowania charakterystyczne dla etapu akomodacji. Wyróżnia ich sezonowa intensyfikacja praktyk religijnych oraz brak zrozumienia dla wszystkich wartości propagowanych przez islam. Posiadają oni kontakt ze społeczeństwem przyjmującym, znają poszczególne słowa w języku polskim, a w wolnym czasie spożywają alkohol. Dodatkowo studenci o typie kulturowym przejmują styl życia społeczeństwa polskiego, chociażby poprzez posiadanie związków partnerskich z kobietami oraz uczestnictwo w imprezach klubowych.